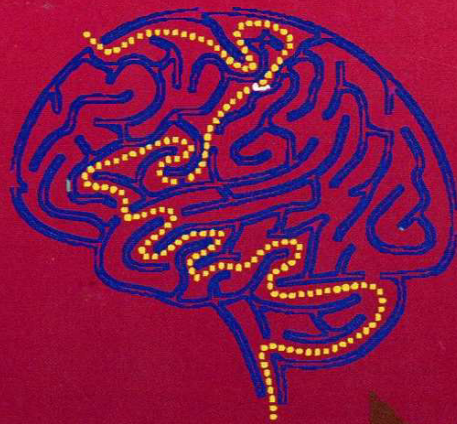


Шопіна Марина Олександрівна

**Розвиток мислення дітей
5-ти–9-ти років
та підлітків**

Науково-методичний посібник



Шопіна Марина Олександрівна

Науково-методичний посібник

Розвиток мислення дітей 5-ти–9-ти років та підлітків

Київ
«Славутич-Дельфін»
2015

УДК 373.2/.5.015.31(072)

ББК 74.202.2я7 + 88.834я7

Ш79

Шопіна Марина Олександрівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри методики та психології дошкільної і початкової освіти інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. Автор книг: «Підвищення ефективності творчого потенціалу молодшого школяра. Як підвищити навчальну успішність кожної дитини (2008)»; «Розвиток творчого потенціалу дітей шкільного віку (2010)»; «Психологические особенности работы с одаренными учащимися разного школьного возраста (2013)» та більш двадцяти наукових статей, що присвячені вивченню дитячої обдарованості та розвитку творчого й інтелектуального потенціалу учнів різного шкільного віку.

Рецензенти:

Блінов О. А., кандидат психологічних наук, доцент Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

Полисаєв О.П., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри соціології та соціальних технологій Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету.

*Друкується за рішенням Вченої ради Луганського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 3 від 14.12.2011)*

**Рекомендовано Управлінням освіти і науки
Луганської обласної державної адміністрації**

Ш79 · Шопіна М.О.

Розвиток мислення дітей 5-ти–9-ти років та підлітків. – Київ: Славутич-Дельфін, 2015. – 62 с.

Науково-методичний посібник для роботи слухачів підвищення кваліфікації. У науково-методичному посібнику послідовно викладені основні практичні питання діагностики й розвитку різних видів мислення дітей молодшого шкільного віку та підлітків. Цей посібник допомагає розвивати індивідуальні здатності й таланти дитини; різні види мислення; індивідуальну креативність; підвищувати навчальну мотивацію; розвивати інтелектуально-творчий потенціал. Надаються практичні методики розвитку мислення для учнів шкільного віку. Науково-методичний посібник адресовано шкільним психологам, вчителям початкових класів, класним керівникам учнів 5-х-11-х класів та батькам.

ЗМІСТ

Психологічні особливості розвитку мислення.....	4
1. Завдання та вправи для розвитку мислення дітей 5-ти років	6
2. Завдання та вправи для розвитку мислення дітей молодшого шкільного віку	12
3. Завдання та вправи для розвитку мислення учнів V–VIII класів.....	21
4. Завдання та вправи для розвитку мислення учнів IX – XI класів.....	33
Діагностичний інструментарій	39
Тести для дітей 5-ти – 6-ти років.....	40
Тести образно-просторового мислення	45
Тести образно-символічного мислення	48
Тести образно-логічного мислення.....	52
Тести творчого мислення	54
Висновки	60
Список використаних джерел.....	62

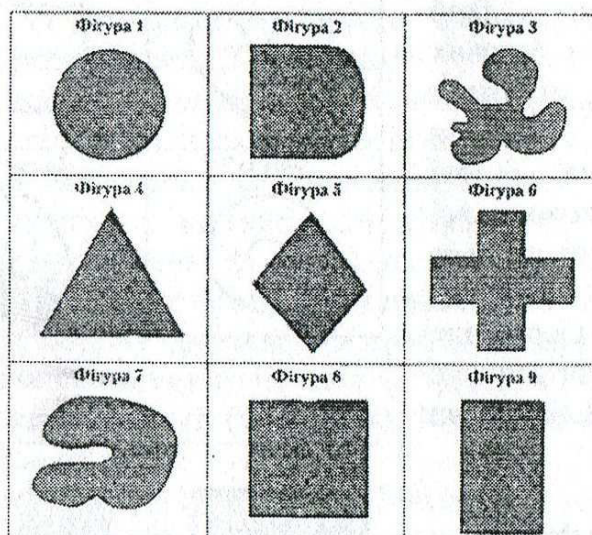
дослідник фіксує час (табл. 2), затрачений на його виконання. На цей тест приділяється приблизно 6 хвилин.

Інтерпретація результатів. Час, який був використаний на виконання завдань кожного з трьох тестів фіксується дослідником у заздалегідь підготовлених бланках (табл. 1).

Інтерпретація результатів дослідження практичного інтелекту. Таблиця 2.

11-13 років	14-16 років	Загальна оцінка інтелекту	Коефіцієнт інтелектуальності
Хвилин	Хвилин		
1-11	1-08	Дуже високий	130 й вище
12-17	9-15	Високий	біля 120
18-21	16-18	Вище середнього	біля 110
22-24	19-21	Нижче середнього	біля 90
25-30	22-27	Низький	біля 80
31 і більше	28 і більше	Дуже низький	нижче 70

Коефіцієнт інтелектуальності визначається за допомогою малюнку 2.19 відповідно результатам, які отримав дослідник, а також із врахуванням віку досліджуваного.



Малюнок 2.19.

ВИСНОВКИ

Таким чином у дітей з 5-ти до 9-ти років формуються такі розумові операції, як **аналіз** (уявне відокремлення властивостей від об'єкта, виділення окремих його частин, елементів тощо. Це перший етап вивчення будь-якого явища. Наприклад, вивчаючи текст, ми поділяємо його на епізоди сюжету, фрагменти композиції і на менші сегменти (речення, слова, склади, фонем); шукаємо різноманітні конструктивні зв'язки між ними, зовнішні відмінності та внутрішню єдність. Пізніше всі ці компоненти поєднуються між собою.), **синтез** (Без аналізу немає синтезу, і навпаки. Вони беруть участь у кожному процесі мислення. Нерозривна єдність аналізу і синтезу реалізується в пізнавальному процесі порівняння), **порівняння** (уявне зіставлення двох або кількох об'єктів з метою виявлення спільних чи відмінних ознак. Це елементарний процес, з якого починається пізнання), **абстрагування** (уявне відокремлення істотних

властивостей від неістотних та від предмета в цілому, визначення спільної ознаки, що характеризує певний клас предметів. Суть абстрагування як операції мислення полягає в тому, що сприймаючи певний предмет і виокремлюючи в ньому певну частину, розглядаємо виділену частину чи властивість незалежно від інших складових даного предмета), **конкретизація** (у конкретних уявленнях ми не намагаємось виокремити різні ознаки чи властивості предмета, а, навпаки, намагаємось уявити ці предмети у всій їх різноманітності властивостей і ознак та взаємозв'язків) та **узагальнення** (уявне згрупування предметів за загальними та істотними ознаками. Наприклад, за загальними ознаками об'єднуємо в одну групу вишню, гвоздику, кров, сире м'ясо - за кольором, але це не істотна ознака. За істотними ознаками (за призначенням) об'єднуємо стіл, стілець, шафу, крісло - це меблі).

Отже, мислення - це соціально зумовлений, пов'язаний з мовленням психічний процес самостійного відображення істотно нового, тобто процес узагальненого та опосередкованого відображення дійсності в ході її аналізу і синтезу, що виникає на основі практичної діяльності з чуттєвого пізнання і здатний виходити далеко за його межі.

Під кінець навчання у початковій школі спостерігається сплеск дослідницької активності. До 8—9 років діти, читаючи або спостерігаючи за різними явищами життя, починають формулювати пошукові питання, на які намагаються самі ж знайти відповідь. У 11—12 років практично всі діти направляють свою дослідницьку активність на формулювання пошукових питань. Це відбувається тому, що школярі намагаються зрозуміти й осмислити причинно-наслідкові зв'язки й закони появи різних подій.

Дослідницька активність дітей на етапі причинного мислення характеризується двома якостями: зростанням самостійності розумової діяльності й критичності мислення. Завдяки самостійності дитина навчається керувати своїм мисленням: ставити дослідницькі цілі, висувати гіпотези причинно-наслідкових залежностей, розглядати відомі їй факти з позицій висунутих гіпотез. Ці здатності, без сумніву, є основними передумовами розвитку творчого потенціалу на етапі причинного мислення. Критичність мислення проявляється в тому, що діти починають оцінювати свою й чужу діяльність із погляду законів і правил природи та суспільства.

У підлітків мислення продукує гіпотетично-дедуктивні судження (тобто логічні міркування будуються на основі висунутих гіпотез). Розвивається здатність до розумових експериментів, до мисленого розв'язання задач на основі припущень тощо. Уміння оперувати гіпотезами при вирішенні інтелектуальних завдань — найважливіше досягнення підлітків в аналізі дійсності.

У віці 15-16 років інтелектуальний розвиток полягає не стільки в накопиченні нових умінь та перетвореннях окремих властивостей інтелекту, скільки у формуванні індивідуального стилю розумової діяльності, тобто стійкої сукупності індивідуальних варіацій у способах сприймання, запам'ятовування і мислення, за якими стоять різні шляхи набування, накопичення, переробки та використання інформації.

Саме тому всі розвиваючі вправи, що надаються в даному науково-методичному посібнику, розвивають різні види мислення в дітей відповідно за їх віком та розташовано по мірі ускладнення, до кожних вправ приложені розгорнуті відповіді або приклади виконання дітьми цих завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология : Уч. пособ. для студентов вузов. / Г.С. Абрамова – М. : Академический проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2000. – 624 с.
2. Алферов А. Д. Психология развития школьника : Уч. пособ. для вузов. / А.Д. Алферов – Ростов н/Д. : «Феникс», 2000. – 738 с.
3. Ануфриев А. Ф. Как преодолеть трудности в обучении детей : Практич. пособ. / А. Ф. Ануфриев, С. Н. Костромина. – М. : Ось-89, 2003. – 272 с.
4. Возрастная и педагогическая психология : Учебное пособие / Под ред. М. В. Гамезо, М. В. Матюхиной, Т. С. Михальчик. – М. : Просвещение, 1984. – 256 с.
5. Волков Б. С. Младший школьник. Как помочь ему учиться. / Б.С. Волков – М. : Акад. Проект, 2004. – 144 с.
6. Волочков А. А., Вяткин Б. А. Индивидуальный стиль учебной активности в младшем школьном возрасте // Вопросы психологии. – 1999. – № 5. – С. 10–19.
7. Давыдов В. В. Младший школьный возраст как особый период в жизни ребёнка // Хрестоматии по возрастной и педагогической психологии / Сост. И. В. Дубровина. – М. : Изд.-центр «Академия», 2001 – 368 с. – С. 91–94.
8. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения. Опыт теоретического и экспериментального психологического исследования. / В.В. Давыдов – М. : Академия, 2004. – 288 с.
9. Дарвиш О. Б. Возрастная психология : Учебное пособие для студ. высш. уч. заведений / Под ред. В. Е. Клочко. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2003. – 264 с.
10. Дмитриева И. М. Формирование познавательного интереса у младших школьников в структуре общей способности к учению : Дис. канд. психол. наук. – Н.Новгород : НГПУ, 2003. – 176 с.
11. Кулагина И. Ю., Колюцкий В. Н. Возрастная психология : Учебное пособие. / И.Ю. Кулагина – М. : ТЦ «Сфера», 2004. – 464 с.
12. Клег Б. Интенсивный курс по развитию творческого мышления / Б. Клег, П. Бич; пер. с англ. – М. : Астрель; АСТ, 2004. – 392 с.
13. Психологічна діагностика мислення, інтелекту, креативності дитини / Психологічний інструментарій. – К.: Главник, 2003
14. Савенков А.И. Ваш ребенок талантлив. / А.И. Савенков – Ярославль: Академия развития, 2002. – 352 с.
15. Семаго Н. Я., Семаго М. М. Теория и практика оценки психического развития ребенка. Дошкольный и младший школьный возраст. / Н.Я. Семаго – СПб. : Речь, 2005. – 373 с.
16. Сухарева Л.С. Задачі із сірниками. /Л.С. Сухарева – Харків: Вид. група «Основа», 2007. – 80 с.
17. Хон Р. Л. Педагогическая психология. Принципы обучения : Учебное пособие. / Р.Л. Хон – М. : Деловая книга, 2002. – 736 с.
18. Тамберг Ю.Г. Учись соображать – 10 тренингов развития творческого мышления детей. / Ю.Г. Тамберг – Екатеринбург : У-Фактория , 2007. – 240 с.
19. Хоружа Л. Молодший школяр як суб'єкт етичного впливу вчителя. // Початкова школа. – 2004. – №. 1 – С. 5–8.

20. Чабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения. / Ю.К. Чабанский – М. : Просвещение, 1977. – 356 с.
21. Чуприкова Н. И. Связь показателей интеллектуальной и когнитивной дифференцированности младших школьников // Вопросы психологии. – 1995. – № 3. – С. 36–47.
22. Шаповаленко И. В. Возрастная психология (Психология развития и возрастная психология). / И.В. Шаповаленко – М. : Гардарики, 2004. – 349 с.
23. Шопіна М.О. Підвищення ефективності творчого потенціалу молодшого школяра. Як підвищити навчальну успішність кожної дитини. / М.О. Шопіна – Луганськ : СПД Резніков, 2008. – 64 с.
24. Шопіна М.О. Розвиток творчого потенціалу дітей шкільного віку: науково-методичний посібник. / М.О. Шопіна – Луганськ : СПД Резніков, 2010. – 92 с.
25. Шопіна М.О., Піроженко Т.О. Творчий потенціал молодшого школяра. Психологічні особливості розвитку. / М.О. Шопіна – Київ: Початкова освіта, № 23 (551) червень 2010. – 35 с.
26. Шопіна М.О. Психологические особенности работы с одаренными учащимися разного школьного возраста. / М.О. Шопіна – Луганськ : СПД Резніков, 2013. – 248 с.
27. Эльконин Д. Б. Психология обучения младшего школьника. / Д.Б. Эльклинн – М. : Просвещение, 1987. – 298 с.